

მარტი 2, 2022

ჩემს თაობას ომი მხოლოდ ტელეეკრანზე ჰქონდა ნანახი და წიგნებში წაკითხული, მაშინ ომი ჩვენ წარსულს ჩაბარებულ საშინელებად მიგვაჩნდა, მაგრამ ცხოვრების შუა გზაზე მაინც წამოგვეწია და უამრავი სისხლი და ცრემლები მოგვითქანა. დღეს ისევ ომია, ამჯერად ჭურვები და ბომბები ჩვენს მიწაზე არ ფეთქდება, მაგრამ შექმნილი საშინელი სურათი თითოეულ ქართველს გულს სტკენს, მით უფრო, რომ ორი მართლმადიდებელი ერი ერთმანეთს ხოცავს, მათი სისხლი მაღლა ღმერთს შესჩუხჩუხებს და სამართალს ითხოვს, ვინმე მათიან არ დააგვიანოს ამ სამართალმა და ცხოვრება ჩვეულ კალაპოტს მალე დაუბრუნდეს.

ჩვენ კი ისევ ერის მამის სიბრძნეს ჩავუღრმავდეთ, რომელიც დიდი ყურადღებით ადევნებდა თვალს ჩვენს ეროვნულ ცხოვრებას და ამ ცხოვრების მოწესრიგებასა და დაცვას უპირატეს მნიშვნელობას აძლევდა. იგი აღნიშნავდა,

რომ “ბუნებამ, რაც უნდა სიმდიდრით მორთოს რომელიმე მხარე, ანუ ქვეყანა, რაც უნდა მრთელი ჰავე მის ცეს ადამიანს საცხოვრებლად და ნაყოფიერი მიწა საზრდოებისათვის, მაინცდამაინც ხალხთა კეთილდღეობას სხვა მხრითაც ხელის შეწყობა სდომებია”.

და იქვე დასძენს: “კაცს მაგოდენად ვერა შველის თურმე ვერც სიკეთე ჰაერისა, ვერც სიმსუქნე მიწისა, ვერც შემძლება ყოველგვარის წარმოებისა, თუკი კაცთა შორის კეთილად დადგენილი და ცხადად განსაზღვრული არ არის ურთიერთშორისი უფლება და მოვალეობა. კაცთა კმაყოფილებისათვის, ხალხთა კეთილდღეობისათვის ეს უკანასკნელი უფრო აუცილებლად საჭიროა, ვიდრე სხვა რამე ქვეყნიერობაზედ.

მთიულსა შოტლანდიისას გარს ახვევია გულდახურული, ღარიბი ბუნება. იგი დიდის შრომითა და ღვაწლით ართმევს ბუნებას იმ თითო ლუკმა პურს, რომელსაც აწვდის თვის ჯალაბს საზრდოებისათვის. იგი თავგადადებით, თავგამომეტებით დღედაღამ ებრძვის ბუნებას და ყოველი ესრეთ მოპოებული ლუკმაპური ძლევამოსილობაა მისის მხნეობისა, შრომისმოყვარეობისა. თუმცა ესრეთ აღამებს იგი დღეს და ათენებს ღამეს, მაგრამ იგი უფრო ბედნიერია და კმაყოფილი, ვიდრე სპარსელი, რომლისათვისაც ბედს შემოუფარგლავს უკეთესი ქვეყანა კაცთა საცხოვრებლად და საზრდოებისათვის. ერთი არის თავმომწონე, გამბედავი, თავისუფალი, მედგარი და გულდაგული კაცი, მეორე არის გულჩათუთქილი, ილაჯგაწყვეტილი, ფრთხალი და გათელილი. ერთი _ იმედით აღსავსე სულ წინ იყურება და ყოველი მისი ფეხის წინ წადგმა ძლევამოსილობაა ხვალისათვის, მეორე _ სასოწარკვეთილია, შიშით სულ უკან იყურება და გუშინდელს, მშვიდობით გატარებულს დღეს ნატრულობს და არა სწამს ხვალე. ერთი _ სულით თუ ხორცით ყოველდღე წარმატებაშია, თუმცა ღარიბი ბუნება ახვევია, მეორე _ სულითაც და ხორცითაც დაღვევაშია, თუმცა მის გარე ბუნება უხვია და მდიდარი. რა არის ამისი მიზეზი? ის არის, რომ ბედნიერმა შოტლანდიელმა იცის “ჩემი აქ თავდებაო და სხვისა აქ იწყებაო”, უბედურს სპარსელს კი არც თავისი გაეგება და არც სხვისა. რაც სხვისაა, _ ჩემი მოვალეობაა, რაც ჩემია, _ ეგ ჩემი უფლებაა. უფლება და მოვალეობა, რომელნიც არიან პირველნი და უკანასკნელნი საგანნი ურთიერთშორის განწყობილებისა, დაიდგინება და განისაზღვრება მხოლოდ ხალხის კანონმდებლობის ძალითა და ნიჭითა. ამ მხრით, რასაკვირველია, საბუთი აქვს მათ, ვინც ამბობენ, რომ მომქმედთა კანონთა უვარგისობა, თუ სიკეთე, თითონ ხალხის ბრალიაო, იმიტომ რომ თავი და ბოლო კანონებისა თვით ხალხიაო.

რამოდენად მისაღებია ეს საბუთი, ჩვენ მაგის გამოძიებას არ შევუდგებით, ჩვენ მარტო ის გვინდოდა გვეთქვა, რომ, რაც უნდა მდიდარი ქვეყანა იყოს ბუნებით, თუ იქ ჩემი და შენი, ესე იგი კაცთა უფლება და მოვალეობა, ძნელად გასარჩევია და არ არის საყოველთაოდ განსაზღვრული ცხადად და უცილოდ, აქ ხალხის წარმატება და კეთილდღეობა, თუ ყოველდღე უკან არ იწევს, შეფერხებული ხომ არის და არის. ამისი მაგალითი თვით ჩენი ქვეყანაა.

ერთი მითხარით, რა არ მოუცია ღმერთს ჩვენის ბედნიერებისათვის? ყოველისფერი უხვადა გვაქვს, მხოლოდ არა გვაქვს ურთიერთშორისი განწყობილება. მაგრამ ამ უკანასკნელს ათს წელიწადში, სახელდობრ

1864 წლიდან, ჩვენში ბევრგვარი ცვლილება მოხდა, რომელთა აზრად ჰქონდათ და აქვთ საზოგადო ურთიერთშორისი წყობილება უკეთესს და უფრო უმართლესს ნიადაგზე დაედგინა. ამ ცვლილებას ჩვენში ყოველი გონიერი და მიხედვრილი კაცი დიდის სიხარულით და თითქმის აღტაცებით მიეგება. ხოლო გამართლდა ჩვენი სიხარული და აღტაცება თუ არა? ჩვენ ვეცდებით, ამის პასუხი მივცეთ მკითხველსა” (ცხოვრება და კანონი, წერილი პირველი, 1877-1881 წელი).

დღეს, როცა ომმა სხვა რეალობის, სხვა საფრთხის წინაშე დაგვაყენა, განსაკუთრებული სიფრთხილე და სიფხიზლე გვმართებს.

ეროვნული ცხოვრების აღორძინების საჭიროებაზე საუბრობს ილია თავის პუბლიკაციებში, საუბრობს, თუ რა საშუალებით შეიძლება იმის მიღწევა, რაც ასე მნიშვნელოვანი საკითხია დღევანდელი საქართველოსთვისაც.

მისი აზრით, ეროვნული პიროვნების აღდგენა აუცილებელი პირობაა ჩვენი საზოგადო წარმატებისთვის, მით უფრო საჭირო იყო XIX საუკუნის პირველ ნახევარში, როცა ქართველობა მეტად დამაბუნდა, დაწვრილმანდა, განთვითვეულდა და თითქმის დაკარგა მამულიშვილობის აზრი და გრძნობა: “სად არის ქართველი და ქართველობა?... აჩქარებული კაცი... ადვილად გვიპასუხებს და გვეტყვის; ბრმანი ყოფილხართო. ეს ჩვენი დედა—ქალაქი და ეს შავის ზღვიდან კასპიის ზღვამდე გუნდ—გუნდათ მორიგებული მისი შვილი _ სოფლები, ქართველები არ არიან? ქალაქი იქნება დედა იყოს, სოფლებიც მისი შვილები იყვნენ, მაგრამ საქმე იმაშია, რომ დედის ძუძუ დიდი ხანია გაშრა და დედის ძუძუს შვილი აღარა სწოვს”. და განაგრძობს: “ქართველები არ არიან, მაშ რა არიანო? არიან თავადაზნაურნი, მღვდელნი, ვაჭარნი, გლეხნი, ჩინიანი და უჩინონი _ ყველანი არიან და ქართველი კი არსად არის. თავადს აზნაური სძულს, აზნაურს თავადი, გლეხს _ ორივე. ნუ თუ ესენი ქართველები არიან ერთის დედის საქართველოს ოჯახის შვილნი? თავადის აზრია სათავადო, აზნაურისა _ სააზნაუროა, გლეხისა _ საგლეხო, ვაჭარისა _ სავაჭრო, ნუ თუ ესეთი ქართველნი არიან, ერთს თესლზედ აღმოსულნი”? ამ სიტყვებში პოლიტიკური ერთიანობის დარღვევის აზრი აქვს ავტორს გატარებული და არა ეკონომიურ განხეთქილებაზე აღმოცენებული ქართველობის განთვითოება. პოლიტიკური გათითოვაცება, ცალკეული პარტიების მიერ შექმნილი სიტუაციის სათავისოდ გამოყენება, საკუთარი ამბიციების დაკმაყოფილებაზე ზრუნვაა სწორედ ის, რაც სასწორზე დებს ქვეყნის, სახელმწიფოს ბედს. სამწუხაროდ, მსგავსი სურათი გვაქვს დღეს: “ნაცმოძრაობა” და მისი განაყოფები უტიფრად აწარმოებენ მსგავს პოლიტიკას და დღესაც, ისევე, როგორც ილიას ეპოქაში, “ქართველი საყოველთაო სახელია და ამათში (ამ განკერძოებაში) რა არის საყოველთაო!.. თვითო—თვითოდ ერთს გაწყვეტილს ჯაჭვის რგოლებივით... ცალ—ცალკე და თავ—თავად დავგორავთ ზოგი აქეთ, ზოგი იქით. თქვენ მე მიჩვენეთ ის ადგილი, საცა მაგ თვითვეულის გზები ერთად იყრება საყოველთაო საქართველოს სიკეთისათვის, მაშინ მეც ვიტყვი: ქართველი აგერ აქ არის მეთქი. ის საერთო ნიშა ნი მიჩვენეთ, საითკენაც თვითვეულის ჩვენგანის ჭკუა, გონება, ფიქრი, გრძნობა, სურვილი ერთად ხალისი ანად და შეუპოვრად მიიწევდეს საყოველთაო საქართველოს კეთილდღეობისათვის. მაშინ მეც ვიტყვი: ქართველი აგერ აქ არის მეთქი... ის შემკრებლობითი, დიდებული, ერთიანი აზრი, რომელსაც ყოველი ჩვენგანი ქართველობაში უნდა ჰხედავდეს, ის სახელი, რომელიც ყველას გვერქვა _ დიდი ხანია დაირღვა, ჩვენი ს გონებიდან ამოშრა... ვაი იმ ხალხს, რომელსაც საერთო მარღვი გაუწყდა; ვაი იმ ქვეყანას, საცა საერთო მარღვში სისხლი გაშრა, საცა ყველაში თვითო არ არის და თვითოში _ ყველა, საცა თვითვეული ყველასათვის არ ჰფიქრობს და ყველა თვითვეულისათვის, საცა “მე” ხშირია და “ჩვენ” იშვიათი!”

და ბოლოს, მწარე სიმართლეს პირუთვნელად მოგვახლის, ოთარაანთ ქვრივივით: “მამული!.. ეხლა ეს დიდებული სიტყვა თვითვეულის ჩვენგანის გათავთავებულს უძრავ ქონებას ჰნიშნავს და არა მთელი ხალხის სამშობლოს ბინას... დასძენს ავტორი, მამულის ხსენებაზედ ეხლანდელს ქონდრის კაცს თავისი ნებ ვ დაყრილი სახნავი მიწა წარმოუდგება ხოლმე!

თვითვეულობით ტვინი ამოშრა, შევიწროვდა და მაგ სიტყვის დიდი მნიშვნელობა ვეღარ იტვირთა... დავა ქციეთ მამათა ჩვენთა სამარე, შვილთა ჩვენთა აკვანი, დიდი “მამული” დავშალეთ, პატარები გავიკეთეთ”.

ვერ გეტყვით, უკვე მერამდენედ მიწევს დიდი ილიას ამ სიტყვების გამეორება, მაგრამ ყოველ ჯერზე უფრო და უფრო ვრწმუნდები, რომ მათი გამეორება არც არასდროს გვაწყენს, პირიქით, შესაძლია, მომავალში დაგვეხმაროს გათითოვანი დამლევასა და ქვეყნის გაძლიერებაში.

მნელად თუ მოიძებნება, ალბათ, ჩვენს ლიტერატურაში ამ სიტყვების ბადალი. სინამდვილე, რომლის უარყოფაც შეუძლებელია, მას გულსა სწვავს და გესლიანი სიტყვა ებადება, სიტყვა, მწარე ნაღველში გატარებული, მწუხარე გულიდან ამონახეთქი. ეს იყო ჩვენი გათახსირების, დამაბუნების აღსარება. მხოლოდ ამაზე, უილაჯობაზე შეჩერება შეუძლებელი იყო. ჩვენს მდგომარეობას შველა უნდოდა. და აი ილია გვადლევს ჩვენი მამულის სიყვარულის ფსიქოლოგიურ ფორმულას: **“მამულის სიყვარული ემზავსება ნაზს კალკის ხესა, რომლისთვისაც საჭიროა შესაფერი ნიადაგი, შეზავებული ჰაერი, რომელიც ვერ იმშვენებს დამჩაგვრელს ხეებს, რომელიც დიდხანს იზრდება... ეროვნულს, პატრიოტულს გრძნობასაც დიდი ხნის ზრუნვა, მოვლა, ყურის გდება და ერთგულება ეჭირვება. იგი არის ნაზი, როგორც კაკლის ხე, ღრმა, როგორც მისი ფესვები, მაღალი, როგორც მისი წვერი, მის ტოტებსავით განიერი და მის კოკრებსავით ნაყოფიერი”**.

რუბრიკას უძღვება დარეჯან ანდრიაძე